

RINDI

Nr 2 • 2017

RINDI

TIDSKRIFT FÖR GOTLÄNSK BOTANIK

Årgång 37 • 2017 • Nr 2

Tidskriften ges ut av Gotlands Botaniska Förening

Redaktion: Marita Westerlind, Grötlingbo, Skoltomten 123, 623 38 Havdhem

Rindi erhåller du antingen genom att bli medlem i Gotlands Botaniska Förening (att bli medlem kostar fr.o.m 2007 150 kr/år för den som bor i Sverige, 250 kr/år för den som bor i utlandet och inte betalar genom svenskt plusgiro) eller genom att prenumrera (samma pris som för medlemskap). Familjemedlem betalar 25 kr/år. Studerande betalar 75 kr/år.

Föreningens plusgiro är 68 36 66-2. Swish: 123 680 92 55.

Adressen är: Gotlands Botaniska Förening, c/o Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby.

Hemsida: www.gotlandsflora.se

Gotlands Botaniska Förening

är en ideell sammanslutning som har som ändamål att verka för ökad kunskap om Gotlands växter och för bevarandet av en rik flora på ön. Föreningen vill också bland allmänheten sprida intresse för botanik och naturskydd.

Dessa mål söker föreningen förverkliga bl.a. genom att verka för utforskandet av Gotlands flora, att biträda myndigheter och organisationer i behandlingen av botaniskt betydelsefulla naturskyddsfrågor, att utge tidskriften Rindi och även på annat sätt informera om och propagera för sin verksamhet och sina åsikter samt genom att arrangera exkursioner och sammankomster.

Styrelse

Ordf.	Jörgen Petersson, Humlegårdsvägen 18, 621 46 Visby	tel 0498-21 45 59
V. ordf.	Bo Göran Johansson, Vall, Levide 508, 621 93 Visby	tel 0498-26 62 04
Sekr.	Gun Ingmansson, Vinkelgatan 2 b, 621 49 Visby	tel 0498-27 13 43
Kassör	Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby	tel 0498-21 61 92
Övriga	Caroline Edelstam, Holmstrandsgatan 3, 554 66 Jönköping	tel 070-8136311
	Dennis Nyström, Berggränd 6, 621 57 Visby	tel 070-6268836
	Amanda Overmark, Jungmansgatan 49, 621 51 Visby	tel 076-9020177
	Marita Westerlind, Grötlingbo Skoltomten 123 623 38 Havdhem	tel 0498-48 61 46

Omslagsbild: Puktörne *Ononis spinosa* ssp. *procurrens*, Grötlingbo, 4 juli 2017.

Foto: Marita Westerlind

Orkidékurs på Gotland 9–11 juni 2017

GUN INGMANSSON

De 18 deltagarna är redan inkvarterade på Roma Brukshotell och har packat ner sin lunch i ryggsäckarna när Jörgen och jag dyker upp. Ungefär samtidigt rullar vår förbeställda buss in på parkeringen och efter ett kort upprop kan vi ge oss iväg. Väderrapporterna har inte varit nådiga och vi guider har försökt räkna ut var vi skall kunna söka skydd ifall det blir för regnigt. Men rapporterna har efter hand visat på ett mer stabilt läge och endast ett fint duggregn fuktar oss de allra första timmarna. Det blir också de enda dropparna vi får på oss under de här dagarna (regnet har lydigt fallit nattetid) och vädret blev sedan helt perfekt för växtvandringar.

Det är dags för Svenska Botaniska Föreningens orkidékurs på Gotland!

9 juni

Första stoppet blir Östergarns prästänge, ett öppet slätterränge granne med kyrkan och vår första orkidéart blir **Sankt Per nycklar** *Orchis mascula*. Denna på Gotland allmänna art börjar blomma redan första veckan i maj men man kan alltid hitta hyfsade exemplar under hela juni. Vi ser många av den vanligaste rödvioletta färgformen men även rosa, en vit med röda prickar på läppen och ett par exemplar med rosa övre kalkblad och vit läpp. Många tycker att de är knepiga att bestämma och vi pekar då på den snett uppåtriktade sporren och avsaknaden av väl synliga stödblåd. **Göknycklarna** *Anacamptis morio*, med sin glesa, lite avhuggna blomställning, är lätt bedagade men **tvåblad** *Neottia ovata* och **krutbrännare** *Neotinea ustulata* är på topp. De två sistnämnda är inte så svåra. **Vanlig brudsporre** *Gymnadenia conopsea ssp. conopsea* har just börjat blomma på de öppna ytorna. Där studerar vi den långa tråds mala sporren, den breda tredelade läppen och väldoften. Några små ljusa blommor visar sig också och det är späd ögontröst *Euphrasia stricta* var. *tenuis*, en halvparasit som just börjat blomma bland äkta höskallra *Rhinanthus angustifolius* ssp. *grandiflorus*, och den måste vi ju titta på fast det inte är en orkidé! Nu får alla hjälpa till att leta efter en oansenlig, lågvuxen och grönbrun art som ska växa här i den norra delen av ängten. Och plötsligt står några **grönkullor** *Coeloglossum viride* där och vi trampar försiktigt runt om de fåtaliga exemplaren.

Tvåfärgad Sankt Pers nycklar *Orchis mascula* i Östergarns prästänge. Foto: Gun Ingmansson

Grönkulla är inte ovanlig i norra Sverige men på Gotland finns den bara på ett fåtal lokaler, mest i När socken. Det här kommer att bli enda gången vi visar den under de här dagarna, det vet vi.

Så flyttar vi oss till Anga prästänge, även det ett öppet slåtteränge. En halsbandsflugsnappare hälsar oss välkomna. Krutbrännare, tvåblad, Sankt Pers nycklar och vanlig brudsporre får nu en välbehövlig repetition. Ny blir **skogsnattviol** *Platanthera bifolia* ssp. *latiflora*, som är den absolut vanligaste underarten av nattviol på Gotland. Den är glesblommig och har lång sporre. I skymningen doftar den intensivt och innan den fridlystes plockades den och var ett måste på det gotländska midsommarbordet. Nu står också den säregna **nästroten** *Neottia nidus-avis* vid stigen. Den saknar ju eget klorofyll och dess blekbruna uppenbarelse är omisskännlig. En **skogsnipprot** *Epipactis helleborine* med hårda knoppar längs den böjda stjälken blir även den en ny art och en **skogsnyckel** *Dactylorhiza maculata* ssp. *fuchsii* kan vi räkna in trots att vi bara ser den fläckade bladrosetten. Det nedersta rosettbladet är trubbigt. Det är nu också första gången, men inte sista, vi ser **johannesnycklar** *Orchis militaris*. Grov och ståtlig med sina breda blad och en blomma som på pricken liknar en liten man med en för stor grårosa hjälm. Vi kan ju inte undgå att nämna några andra av ängets fina arter: Blodtopp *Sanguisorba officinalis* är i knopp, svinrot *Scorzonera humilis* och klasefibblor *Crepis praemorsa* lyser gula.

Efter en lunchpaus håller vi oss kvar i samma socken men flyttar oss till Bendes strandänge. Det är ett öppet slåtteränge, i öster gränsande till Östersjön, med en central trädbärande del. Ängst är pastoralt och både artrikt och individrikt. Den första nya orkidéarten vi stöter på är **salepsrot** *Anacamptis pyramidalis*. Vi ser den vid kanten av vägen nästan direkt när vi lämnat bussen. Den är bara i knopp men man kan notera ett kort, kompakt blomax och även ana den rosenröda färgen. I den östra delen

T.v. blodnycklar *Dactylorhiza incarnata* var. *cruenta*. T.h. Lägerdeltagare i Bendes strandänge.
Foto: Gun Ingmansson

får vi nu bekanta oss med en art som vi redan spanat in från bussen – **vit skogslilja** *Cephalanthera longifolia*. De lysande vita blommorna och de svärdslika spetsiga bladen längs stjälken är bra kännetecken. Vi kommer att få se mycket av den under de följande dagarna. Bland träden, där det är lite fuktigare, står ett perfekt blommande exemplar av **blodnycklar** *Dactylorhiza incarnata* var. **cruenta**. Bladen har fläckar som går igenom till undersidan och blommärgen är mörkröd. Elva arter orkidéer har vi nu noterat i det här ängat men även svensk ögontröst *Euphrasia stricta* var. *suecica*, dvärgviol *Viola pumila* och mängder av korskovall *Melampyrum cristatum*. Två krutbrännare ligger på backen, uppgrävda av något djur. Knölarna sitter kvar på stjälkarna.

Bussen stannar till helt kort i Norrlanda socken, vid avtaget mot Fjäle. Här brukar det finnas **alpnäcklar** *Orchis spitzelii* men de senaste åren har de minskat på platsen. Vi letar i alla fall fram två exemplar, båda med bara ett fåtal fräscha blommor kvar längst upp i axet. Några Sankt Pers nycklar och vita skogsliljor passerar liksom ett bestånd med tovsippor *Anemone sylvestris*.

Sista stoppet för den här första dagen blir Liste ängar i Norrlanda. Vi börjar med att fika och några passar på att fågelskåda från stranden innan vi kliver över stätten. Lokalen har ändrat sig på senare år och delvis vuxit igen. En öppen yta, som tidigare varit mycket orkidérik, saknar nu helt de arterna. I den del där svensk ögontröst växer noterar vi förtjust resans första **flugblomster** *Ophrys insectifera*. Vi vandrar närmare stranden och några ljusa orkidéer drar till sig blickarna. Det är **vaxnycklar** *Dactylorhiza incarnata* var. **ochroleuca** som står lite fuktigt. Inte så långt ifrån hittar vi också äkta ängsnycklar *D. incarnata* var. *incarnata*, både rosa och röda färgformer, liksom blodnycklar. Nära vattnet ser vi ett par kraftigt färgade arter. Det är röd form av **Adam och Eva** *Dactylorhiza sambucina*. Det finns många gula

T.v. alpnäcklar *Orchis spitzelii*. T.h. Närstudie med lupp i Liste ängar.

Foto: Gun Ingman

också men de flesta är mer eller mindre frostskadade och gömmer sig nere i gräset. Vi passar på att anteckna kärtrörel *Euphorbia palustris*, majviva *Primula farinosa* och gräsull *Eriophorum latifolium*. På torrare delar lyser fältsippans *Pulsatilla pratensis* ”fruktbollar” i motljuset.

Så svänger bussen av mot Roma. Deltagarna har nu dagens 19 olika orkidétaxa att drömma om i natt!

10 juni

Dag två börjar med en nästan tims lång bussresa mot det som en gång var en del av Mästermyr. Bussen släpper av oss ute vid landsvägen och vi vandrar mellan vattenpöarna in mot f. d. Esketräsk i Sproge. Målarten är **kärnnycklar** *Anacamptis palustris* och det står några på och intill stigen direkt när knappagmyren öppnar sig. De ser så spröda och liksom krispiga ut med knopparna ännu tätt lagda mot stjälken och vi försöker verkligen trampa försiktigt. Skogsnattviol, äkta ängsnycklar och flugblomster finns också. När vi sett oss mätta lämnar vi knappagen och passerar över den lilla vägen till blekemarken mitt emot. Om någon vecka kommer den ljusa jorden att lysa violett av **purpurknipprot** *Epipactis atrorubens*. Mängder av små mörkgröna plantor finns beredda att sträcka på sin böjda blomställning. I den östra delen får vi hoppa bland alla flugblomster och en tät grupp av pyttesmå **honungsblomster** *Herminium monorchis* tittar fram på en uppschaktad jordhög. Vita skogsliljor har placerat sig i skuggan under en tall. Småtrörel *Euphorbia exigua*, cirka 0,5 cm höga, är inte precis anslående. Däremot studsar vi till inför en ovanligt kraftig nattviol, väl utvecklad. Det visar sig vara en hybrid mellan **skogsnattviol och grönvit nattviol** *Platanthera bifolia* ssp. *latiflora* × *P. chlorantha*.

Hägru änge ligger i Eksta socken, på vägen ner mot Langstiteviken. Markägaren

T.v: Hybridnattviol *Platanthera bifolia* ssp. *latiflora* × *P. chlorantha*. Foto: Marita Westerlind

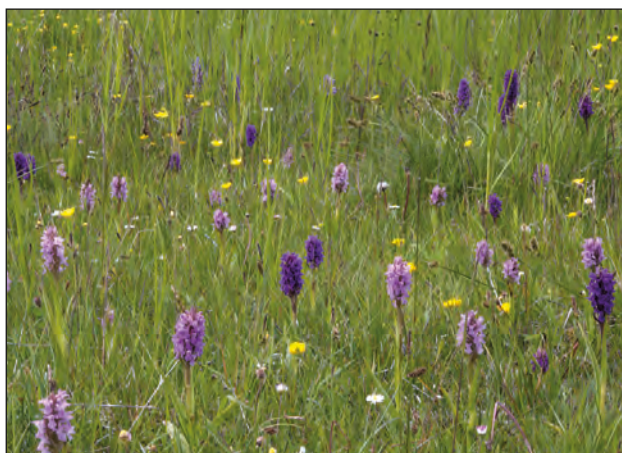
T.h: Knappagmyren i Esketräsk. Foto: Gun Ingmannson

har vänligt nog gett oss lov att parkera bussen på gårdsplanen och vi tar oss sedan norrut längs stängslet och hamnar snart in i det öppna fina ängset, som betas av får senare under säsongen. Vi förväntar oss inga nya arter här utan vill bara njuta av mångfalden. Johannesnycklar, fräscha göknycklar, vanlig brudsporre... och där står en grupp med helt vita krutbrännare! Även en helvit johannesnyckel visar sig bland alla normalfärgade. När vi återsamlas vid bussen cirklar en röd glada över huvudet på oss.

Nu tar bussen oss till stranden vid Kronvald, innanför Karlsöarna, och där lunchar vi. Som efterrätt tittar vi på martorn *Eryngium maritimum* och strandkål *Crambe maritima* som växer helt strandnära.

Nästa stopp ligger i Fröjel socken, nära Gannarreviken. Det är strandnära artrika betesmarker som brukas av Guns släktingar. Vi parkerar bussen på deras gård. Efter en kort vandring över en vall överrumplas vi av alla äkta ängsnycklar, här finns mängder, särskilt av en röd form. Några börjar blomma redan runt 25 maj. När vi flyttar oss ett fåtal meter så är det vanlig brudsporre som tar huvudrollen. De är lite senare här än på andra lokaler vi sett. Skogsnattviol, göknycklar och några **kärrknippprötter** *Epipactis palustris* är på gång. Det brukar finnas massor lite fuktigare bland tätörten *Pinguicula vulgaris*. På de torrare delarna lyser sporsamlingarna hos månlåsbräken *Botrychium lunaria* gula. Eftersom vi plötsligt har gott om tid så går vi en sväng ner mot stranden och rundar en talldunge. Två havsörnar sitter på en sten och vi hör rosenfink och näktergal. På ett ställe ser vi en kraftig rosett av någon slags nattviol. Gun vet att där kommer en **grönvit nattviol** *Platanthera chlorantha* snart att blomma. Så kommer vi in i en del av betesmarken med hundratals johannesnycklar. En av dem har just plockats upp av en trana!

Klintebergets platå får bli en plats för eftermiddagskaffet. Åsa har bakat småkakor

T.v: Ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata* i mängd vid Gannarreviken.

T.h: Vita krutbrännare *Neotinea ustulata* i Hägur änge. Foto: Marita Westerlind

med rödgul trumpetsvamp och vi låter oss smaka. Kul idé att mixa torkad svamp och försiktigt krydda en mördeg med. Vi tar oss sedan nerför trappan och håller höger när vi når ”Bokstigen”. Mängder av nästrot mixas med **stor skogslilja** *Cephalanthera damasonium*. Den stora skogsliljan har precis börjat blomma och är på topp. De vitgula blommorna är inte så öppna som hos släktingen vit skogslilja och varje blomma har ett stödblåd. Vi går stigen ner och då syns smala lite vridna stjälkar av röd skogslilja *Cephalanthera rubra*. De är tyvärr bara i knopp, men det går ändå att urskilja blomfärgen på några individer.

Gnisvärd i Tofta är en populär strand för badare och kite-surfare och representanter för båda är på plats när vi kommer gående bland sanddynerna. Här får vi se salespsrot för andra gången och de har några enstaka blommor utslagna. Det samma gäller för honungsblomstret. Vi får huka ner till tre cm över sanden och tittar då på några få utslagna gula blommor. Två intressanta gräs ser vi också: sandtimotej *Phleum arenarium* och ekorrsvingel *Vulpia bromoides*.

Nu är 27 olika taxa noterade i listan. Många har repeterats om och om igen.

11 juni

”Men nu börjar några arter sätta sig”. ”De två första dagarna snurrade allting”. Så låter några kommentarer från deltagare som tycker att en inlärningsplatå har passerats. Vi befinner oss i Bäl socken, i ett f.d. grustag med framsipprande kalkrikt vatten. Och nog blir det repetition av äkta ängsnycklar, både rosa och röda. Grupper med blodnycklar hyser här och var enstaka individer som ser precis likadana ut – men saknar fläckarna på bladen! Kärrknipprot finns här också liksom skogsnattviol och tvåblad. Vi går ner i en källmyr i kanten av grusgropen och får se fjälltätört *Pinguicula alpina* vackert i blom. Majvivan är ännu fin. Någon enstaka kärrlilja *Tofieldia calyculata* letas upp,

T.v: Stor skogslilja *Cephalanthera damasonium* på Klinteberget. T.h: Kaffepaus på platån längst upp på Klinteberget. Foto: Marita Westerlind

trubbtåg *Juncus subnodulosus* visar bara bladen. Två färggranna fjärilar flyger lågt i vegetationen och vi ser att det är karminspinnare. Värdeväxten knappstånds *Jacobaea vulgaris* ssp. *dunensis* finns mycket riktigt i närheten. Några bergskrabbor *Globularia vulgaris* är ännu i blom. En anslående ”bukett” bestående av kraftiga stänglar drar till sig blickarna. Åsa har redan sett den för några dagar sedan och räknat dem till 23. Alla blommor inte riktigt än men den är ändå magnifik. Bladen är starkt fläckade på ovansidorna, blommorna rosa med en bred, tredelad läpp, mönstrad med streck och prickar. Vad är det då för art? Något liknande har vi inte sett under de här dagarna. Alldeles säkert en hybrid och gissningen är ängsnycklar × skogsnycklar ***Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata* × *maculata* ssp. *fuchsii***. Vi fotograferar och beundrar innan vi tar oss till bussen.

Efter en kvart når vi Laxare änge i Boge. En kombinerad fika- och lunchpaus inleder men rätt snart traskar vi på led ut i ett mycket fint, trädrikt änge. Sju orkidéarter får här en sista gnuggning och varje art finns i många, många exemplar (johannesnycklar, vanlig brudsporre, skogsnattviol, tvåblad, krutbrännare, vit skogslilja och Sankt Pers nycklar).

Vi har tid för ett sista stopp innan hemfärden och då flyttar vi oss till Gothem socken. Bussen släpper av oss i en skogskant vid Jusarve och några meter in bland ungtallarna kan vi vada bland tovsippor. Några alpnäcklar i fin blom sätter sedan punkt för tre intensiva dagar och sammanlagt 28 orkidétaxa!

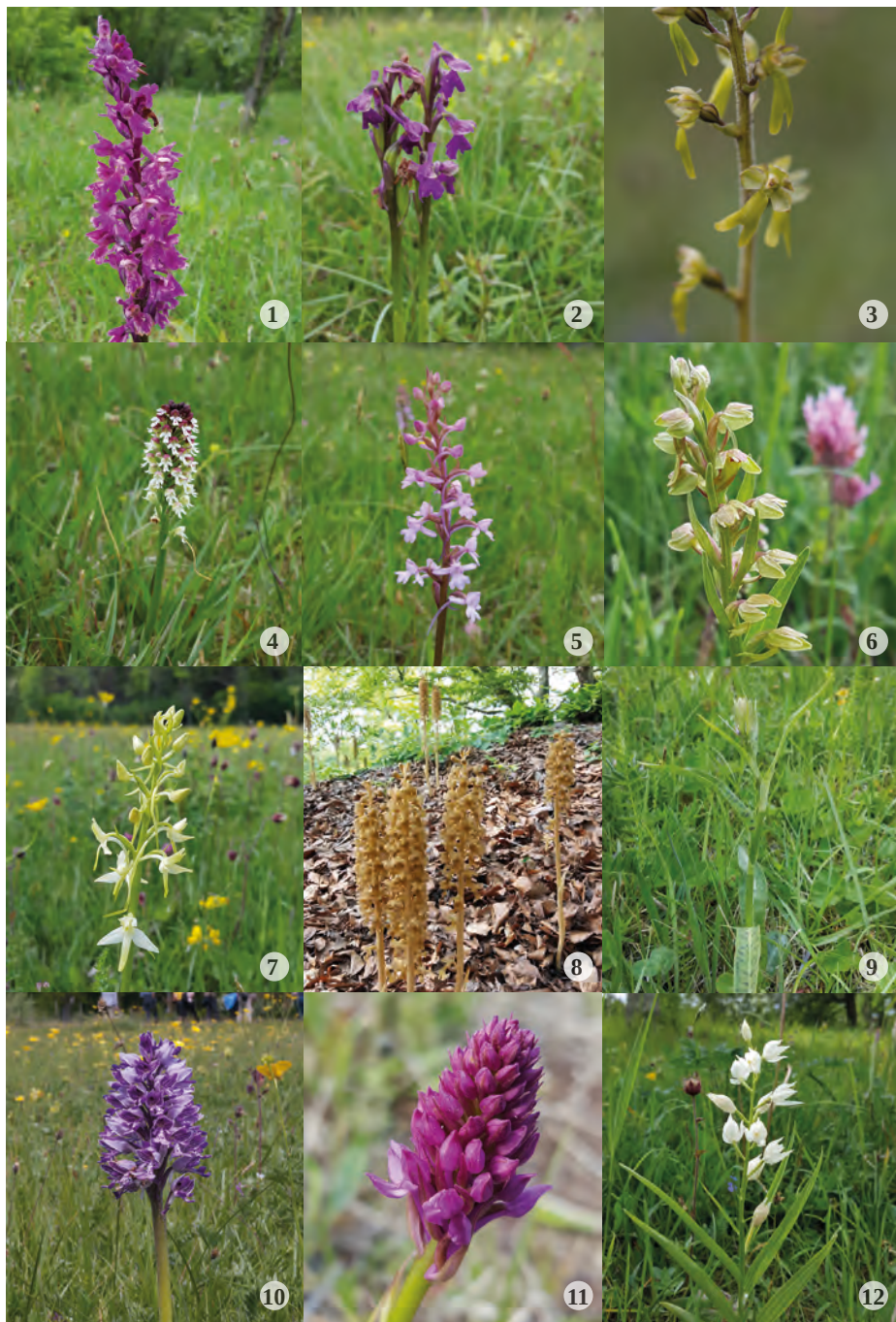
Jörgen Petersson och Gun Ingmansson, Gotlands Botaniska Förening, guidade den här trivsamma gruppen under alla tre dagar.

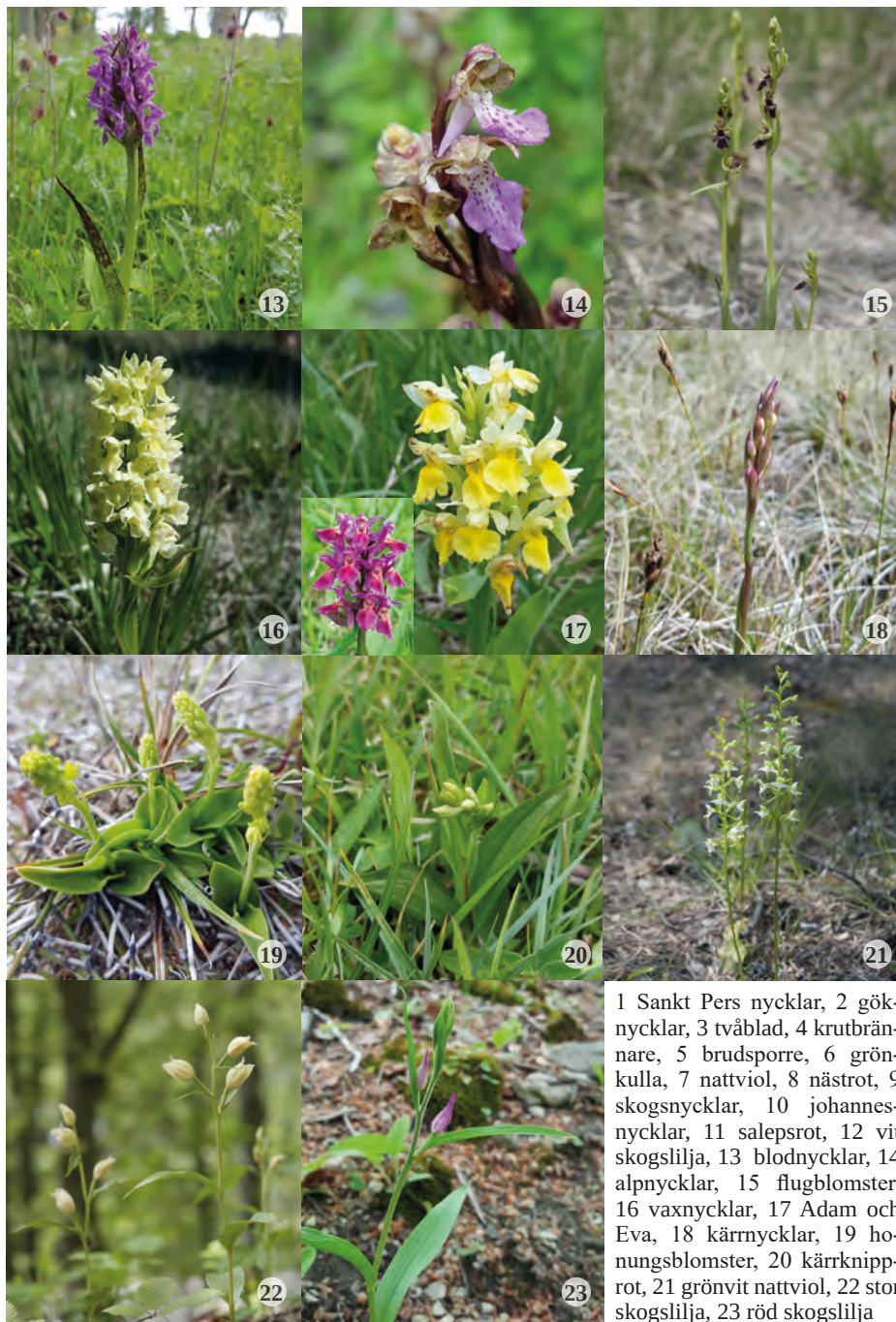
Nästa uppslag: En foto-artlista med nästan samtliga arter som sågs under orkidékursen.

Foto: Gun Ingmansson och Marita Westerlind

T.v: På led i Laxare änge. Foto: Gun Ingmansson. T.h: Hybridnycklar, troligtvis ängsnycklar × skogsnycklar *Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata* × *maculata* ssp. *fuchsii*. Foto: Jörgen Petersson

1 Sankt Pers nycklar, 2 göknycklar, 3 tvåblad, 4 krutbrännare, 5 brudsporre, 6 grönkulla, 7 nattviol, 8 nästrot, 9 skogsnycklar, 10 johannesnycklar, 11 salepsrot, 12 vit skogslilja, 13 blodnycklar, 14 alpnäcklar, 15 flugblomster, 16 vaxnycklar, 17 Adam och Eva, 18 kärnycklar, 19 honungsblomster, 20 kärknipprot, 21 grönvit nattviol, 22 stor skogslilja, 23 röd skogslilja

Åtgärder för att gynna gotlandsnycklar, *Dactylorhiza majalis* ssp. *elator*, under växtsäsongen 2017

MIKAEL HEDRÉN
MAGNUS MARTINSSON

Gotlandsnycklar *Dactylorhiza majalis* ssp. *elator* har en begränsad utbredning i Östersjöområdet och beskrevs ursprungligen på basis av material från Gotland. Gotlandsnycklar har bildats genom hybridisering mellan skogsnycklar *D. maculata* ssp. *fuchsii* och ängsnycklar *D. incarnata*, förmodligen efter den senaste istiden och någonstans i det område där den finns idag. En av de viktigaste lokalerna för gotlandsnycklar är Vikare Seigstäder intill Möllebosån i Viklau. I den här artikeln redovisar vi vilka åtgärder som gjordes av markägaren tillsammans med länsstyrelsen under sommaren 2017 för att gynna gotlandsnycklar på lokalen, och vi diskuterar de faktorer som kan tänkas ha betydelse för dess fortlevnad. Vi redovisar också kortfattat hur det ser ut på andra lokaler för gotlandsnycklar på Gotland.

Lokalen Vikare Seigstäder och åtgärder sommaren 2017

Lokalen med gotlandsnycklar vid Seigstäder vid Möllebosån ligger vackert invid ån. Åsträckan har kvar sitt naturliga slingrande lopp och på ömse sidor om ån finns breda stråk av öppna fuktiga gräsmarker vilka översvämmas under perioder med höga flöden. De öppna gräsmarkerna kantas av äldre betespräglad barrskog. Ån flyter genom finkorniga jordar av näringsrik moränmargel. Loppet är så slingrande att flodkrökarna då och då flutit samman vilket gjort att loppet ändrats. Under senare decennier har en del rensningar i ån gjorts. Åsträckan berörs nämligen av ett dikningsföretag, Vänge myrs vattenavledningsföretag från år 1986. Området uppvisar dock fortfarande stora variationer i vattenstånd under året. En bergsklack finns en bit nedströms i ån, vilket gör att vattnet fortfarande flyter högt i landskapet.

Lokalen är en före detta ängsmark som idag utnyttjas som betesmark för köttdjur. Idag kan området närmast betecknas som en artrik fuktig gräsmark. I området förekommer förutom gotlandsnycklar flera andra intressanta arter som t.ex. pipstakra *Oenenthe fistulosa* och gotlandstrav *Arabis planisiliqua*. I den omgivande skogen växer bl.a. skogskorn *Hordelymus europaeus* och gotlandsmåra *Galium rotundifolium*.

Gotlandsnycklar växer idag i huvudsak kring ett litet trädparti väster om ån (Bild 1). Omkring år 2000 fanns som mest ca etthundra blommande exemplar i detta område, men antalet blommande exemplar har successivt minskat och under senare år har bara några enstaka blommande exemplar påträffats, medan andra varit avbetade eller

nedtrampade redan i början av blomningsperioden i månadsskiftet juni/juli. Området har under 2017 varit föremål för naturvårdsåtgärder, se nedan.

Bengt Pettersson skrev utförligt om populationen vid Vikare Seigstädar redan för 70 år sedan (Pettersson 1947). Han skrev då också upp vilka andra växter som växte tillsammans med gotlandsnycklar inom ett par områden om 2 m x 4 m respektive 2 m x 2 m. Han angav ungefär samma arter som förekommer i området än idag. Med ledning av hans artlistor kan man dra slutsatsen att han lade sina provrutor i området strax norr om det nämnda trädpartiet. Här förekommer gotlandsnycklar mest i en slags högörtsäng dominerad av kärtistel *Cirsium palustre*, tuvtåtel *Deschampsia cespitosa*, älggräs *Filipendula ulmaria*, kabbleka *Caltha palustris*, plattstarr *Carex disticha*, bunkestarr *C. elata*, strandlysing *Lysimachia vulgaris*, ängsruta *Thalictrum flavum* m.fl. Denna vegetation breder ut sig i lite lägre liggande partier som tycks ha uppkommit som avsnörda meanderslingor av ån och som successivt har växt igen. Detta område var därför troligen det område där det fanns flest gotlandsnycklar vid mitten av 1900-talet. Idag påträffas dock de flesta exemplar av gotlandsnycklar i ett parti av kärr/fuktäng med lågvuxen vegetation söder om skogspartiet. Här är floran artrik med bl.a. ängsvädd *Succisa pratensis*, brunört *Prunella vulgaris*, svinrot *Scorzonera humilis*, revsmörblomma *Ranunculus repens*, ältranunkel *R. flammula*, luddunört *Epilobium parviflorum*, knägräs *Danthonia decumbens*, älvväxing *Sesleria uliginosa*, darrgräs *Briza media*, ängsstarr *Carex hostiana*, grönstarr *C. demissa*, hybriden mellan ängs- och grönstarr *C. hostiana* × *demissa*, loppstarr *C. pulicaris*, slankstarr *C. flacca*, hirsstarr *C. panicea*, skogsstarr *C. sylvatica*, ryltåg *Juncus articulatus*, etc. och genom det

1. Lokalen för gotlandsnycklar på Vikare Seigstädar, Viklau. Gotlandsnycklar växer huvudsakligen kring träddungen till höger. Ett tiotal blommande exemplar iaktogs också i området mellan stängslet och träddungen under 2017. Det är troligen här som huvuddelen av populationen växte då Bengt Pettersson gjorde sina studier på 1940-talet. Foto: Magnus Martinsson.

tramp som betesdjuren bidrar med tillkommer även arter som groblad *Plantago major* och hönsarv *Cerastium fontanum*.

Gotlands Botaniska Förening skrev i juni 2013 till Länsstyrelsen en begäran om inrättande av biotopskydd till skydd för förekomsten av gotlandsnycklar vid Möllebosån i Viklau. Antalet blommande exemplar har under en följd av år varit minskande. Under senare år har endast ett litet fåtal exemplar setts blomma. Föreningen var angelägen om att åtgärder skulle vidtas för att beståndet av gotlandsnycklar inte skulle försvinna.

Gotlandsnycklar beskrevs ursprungligen som *Orchis latifolia* ssp. *elatior* av Elias Fries och på basis av material som samlades kring Brogårdsmyr i Vänge, några kilometer öster om populationen i Viklau (Fries 1846). Brogårdsmyr dikades ut på 1800-talets slut och där fanns inte längre kvar några gotlandsnycklar (Pettersson 1947). Av de populationer som finns kvar är troligen den i Viklau den population som är mest lik den population som fanns på Brogårdsmyr. Därför vore det även ur denna synvinkel angeläget att populationen i Viklau gavs bra förutsättningar för att kunna överleva på längre sikt.

För att få en bild av varför gotlandsnycklarna minskade var vi tvungna att få klart för oss hur historiken i området sett ut. Vi tog kontakt med markägaren, Hans Olov Hägg på Lilla Vikare gård i Viklau. Hans Olov kunde berätta att de fuktiga gräsmarkerna varit slåttermark fram till år 1947. Vid denna tid slogs alltså alla de öppna

2. Gotlandsnycklar som den ser ut på lokalen i Viklau. Blommorna är mycket enhetliga och kännetecknas av att ha en endast svagt flikig läpp med teckning av prickar och korta streck.

Foto: Magnus Martinsson 2017-06-25.

gräsmarkerna intill ån i slutet av juli och efter torkning samlades fodret in. Gräsmarkerna och de omgivande skogarna betades några veckor därefter, när gräs och örter återhämtat sig efter slåttarna. Efter år 1947 övergavs slåttarna och området betades av rekryteringsdjur till gårdens mjölkbesättning. Betet med kvigor och ungdjur fortsatte fram till år 2001. Betesregimen ändrades då när området istället blev betat av köttdjur. Våra farhågor om att området möjligen skulle ha utsatts för påtagligt hydrologiska förändringar kunde Hans Olov dementera. Visserligen hade ån under införandet av avvattningsföretaget breddats till det dubbla från sina ursprungliga fyra meter, men variationen i vattenstånd i området var fortfarande påtaglig.

Vi insåg att minskningen av gotlandsnycklar sannolikt berodde på att man övergått från ett extensivt bete av kvigor och ungdjur till ett mera intensivt bete med köttdjur och att avbetningen blivit tidigarelagd och mera effektiv. I samråd med markägaren beslutade vi att betesfreda den del av området där flest gotlandsnycklar setts blomma under senare tid. På försök sattes ett två meter högt temporärt elstängsel upp inom ett 50 m x 60 m stort område. Stängslet var på plats innan betesdjuren släpptes på bete inför betessäsongen 2017. Att vi valde att sätta upp ett så högt stängsel var att vi ville vara säkra på att även hålla rådjuren utanför det betesfredade området.

Den 20 juni 2017 gjorde vi ett besök i området tillsammans med markägaren och kunde då räkna in 36 blommande exemplar av gotlandsnycklar (Bild 2). När vi besökte lokalen den 25 juni sågs sammanlagt 40 exemplar. Vi insåg i detta skede att vi funnit att svaret till gotlandsnycklarnas minskning stod att finna i att betesregimen förändrats så påtagligt i och med övergången till köttdjur.

Under juli månad följde vi vegetationsutvecklingen i området och lade ut fasta provrutor för att kunna följa eventuella framtida förändringar i artsammansättning. När vi mer noggrant analyserade floran i provrutor utlagda söder om träddpartiet hittade vi ganska gott om sterila exemplar av gotlandsnycklar som bara visade sig som rosetter av några få långsträckta blad och som annars är svåra att få syn på bland alla andra smalbladiga örter. Dessa exemplar kan vara unga individ, men det kan också tänkas att de är äldre individ som missgynnats av att ha betats ner tidigt under växtperioden under en så lång följd av år att de inte orkat med att blomma under nästföljande år. I provrutor med högörtsäng norr om träddpartiet hittade vi betydligt färre sterila exemplar, även om enstaka sådana fanns där också.

I likhet med andra hybridnycklar saknar gotlandsnycklar nektar och lurar alltså sina pollinatörer, vilka huvudsakligen kan antas vara humlor. Humlorna besöker bara blommorna vid enstaka tillfällen och under tiden vi vistades i området såg vi heller inga besök. Trots detta förhållande blev fruktsättningen relativt god och vid slutet av juli hade ungefär hälften av fruktämnen svällt upp till frukter i de tidigare blommande exemplaren. Frukterna var dock ännu gröna och hade ännu inte släppt några frön. I månadsskiftet juli/augusti togs stängslet bort och korna släpptes in igen. Vi ett besök några dagar senare hade vegetationen betats av ganska ordentligt och alla fruktställningar utom en var uppätta (Bild 3 & 4). Trots betesfreden under juli, blev det alltså ingen fröspredning.

Vid ett första betraktande kan ju resultatet av arbetet tyckas vara nedslående, men frågan är om det verkligen är det. Under den tid som området utnyttjades som slåttermark och under förutsättning att slåttern bedrevs under högsommaren, måste ju orkidéerna också ha slagits av innan de hunnit sprida sina frön. Andra hybridnycklar som växer fuktigt, t.ex. sumpnycklar *D. majalis* ssp. *lapponica* sprider sällan sina frön förrän i slutet av augusti. Det stora värdet av att skydda området från bete eller slåtter under högsommaren är därför troligen att orkidéerna i området ges möjlighet att växa till vegetativt och kunna bilda en tillräckligt stor knöl för att orka med att blomma igen nästföljande år.

Hur har det då kunnat ske någon nyetablering? Bevisligen måste ju frön ha kunnat bildas någonstans i området, åtminstone under vissa år. Under den period som området utnyttjades för slåtter kan det ju vara så att orkidéerna utvecklades olika snabbt under olika år, beroende på naturlig variation i temperatur och nederbörd, eller att slåttern bedrevs vid något olika tidpunkt. Därmed skulle ju även frukterna ha kunnat mogna och fröna spridas under enstaka år, dock tillräckligt ofta för att populationen skulle ha kunnat överleva på lång sikt.

Vi vill dock peka på en annan möjlighet och ett förhållande som även skulle kunna ha betydelse för några andra växter som växer rikligt i ängsmark. Under de år vi kunnat följa populationen, har vi inte bara sett gotlandsnycklar i det öppna, betade området, utan även enstaka blommande exemplar i kanten mot den omgivande skogen, ofta

skyddade av slån eller hagtornsbuskar. Man kan gissa att sådana, på vissa sätt trängda individ, ändå har varit viktiga för den sammantagna fruktsättningen och att de gotlandsnycklar som växer öppet har etablerats från frön som spridits dit från moderplantor i kanterna. Även i äldre tid bör det ha funnits enstaka gotlandsnycklar som stått skyddade på detta sätt i kanterna av de öppna ängsytorna och som svarat för en oproportionerligt stor andel av fröproduktionen.

Man brukar säga att ängesbruk generellt sett gynnar växter som är konkurrenssvaga, men som har förmåga att blomma tidigt och hinna sätta frö innan slåttern sker, alternativt växter som är mycket lågvuxna eller som hinner växa till och sätta frukt efter slåttern. Här anar vi emellertid en strategi som vi hittat mycket lite om i litteraturen, nämligen växter som har rikliga förekomster i öppen ängsmark, men även förekommer i omgivande randzoner, som visserligen är sammanlänkade genom genflöde, men som bidrar asymmetriskt till faktisk repro-

3. Den enda kvarvarande frukttställningen några dagar efter att betet hade släppts på i början av augusti. Frukterna är ännu inte mogna och inga frön har spridits. Foto: Mikael Hedrén 2017-08-02.

duktion genom pollen respektive frö inom den sammantagna populationen. När det gäller gotlandsnycklar ser vi alltså att huvuddelen av det blommande beståndet växer på de öppna ytorna och att den vegetativa tillväxten uppenbarligen gynnas av en viss typ av hävd. Dessa individ ges sällan möjlighet att bilda mogna frön, men de kan ändå vara viktiga för populationens fortbestånd, eftersom de hinner blomma och kan bidra med pollen som kan befrukta andra individ under själva blomningsperioden, inklusive de individ som växer i kantzonen. De senare torde huvudsakligen ta emot pollen från individ som växer öppet (eftersom dessa är i flertal), men är alltså viktiga för den totala fröproduktionen inom populationen.

Det kan mycket väl finnas andra växter som fungerar på liknande sätt. Bland orkidéerna finns t.ex. tvåblad *Neottia ovata*, skogsnycklar *Dactylorhiza maculata* ssp. *fuchsii* och nattviol *Platanthera* spp., som likaledes bildar frö ganska sent under sommaren. Sådana arter förekommer både på öppna ängsytor och kring buskar och träd där det är lite mer skyddat.

Att freda området från bete under början av sommaren har säkert även betydelse för hur mycket marken trampas sönder. Marken på lokalen är lerig och mycket blöt långt in på sommaren och de tunga betesdjuren kan ge avtryck i marken som är ett par tre decimeter djupa på vissa platser. En viss grad av tramp är säkert till fördel för orkidéerna, eftersom det ger tillgång till markblottor som är lämpliga för nyetablering från frön, men om trampet blir för omfattande förstörs samtidigt så många rotknölar att populationen så småningom kommer att minska i storlek. När marken torkar ut under försommaren blir den fastare och tål bättre att trampas.

Det måste också framhållas att betet naturligtvis är viktigt som ersättning för slåtter för att förhindra igenväxning med högrör och buskar. Vi kunde notera ett ganska starkt uppslag av slån i randzonerna mellan skog och öppen betesmark i det område som inhägnades under sommaren och om området skulle fredas helt och hållet från bete skulle det säkert växa igen på några få års sikt, varvid gotlandsnycklarna skulle riskera att konkurreras bort helt och hållet.

Inför betessäsongen 2018 kommer betesfredningen under juni och juli självfallet att fortsätta. Sammantaget tror vi att skyddet mot bete under juni och juli är till gagn för gotlandsnycklar på Vikare Seigstädar, även om huvuddelen av individen betas ner efter att betet släpps på igen i augusti. Ville man ytterligare gynna arten kunde man tänka sig att inhägna småpartier av gotlandsnycklar under hela säsongen så att dessa

4. Efter att betet hade släppts på igen var vegetationen snart nedbetad och de flesta gotlandsnycklar avätta.

Foto: Mikael Hedrén 2017-08-02.

individ hinner sprida sina frön, men också se till att man flyttar liknande inhägnader till olika delområden mellan olika år. Ett sådant system kräver dock en mycket aktiv förvaltning av området.

Andra lokaler för gotlandsnycklar på Gotland

Under sommaren har vi också besökt andra lokaler på Gotland varifrån gotlandsnycklar har rapporterats. Petterson (1947) kopplade utbredningen av gotlandsnycklar till Gothemsåns avrinningsområde. Vissa förekomster som behandlades av Pettersson tycks vara försvunna idag, men orkidén finns förutom i Viklau även kvar i några delpopulationer kring Bogeviden, en bit norr om Gothemsåns utflöde. Senare har ett par lokaler tillkommit som troligen hyser gotlandsnycklar, dels vid själva mynningen av Gothemsån och dels vid Nybroviken norr om Slite. Följande lokaler tycks vara aktuella:

5. Gotlandsnycklar från Gothemsåns mynning vid Åminne. Utseendet här påminner starkt om de gotlandsnycklar som växer i Boge. Blommorna har en mer flikig läpp än hos exemplar från Viklau och läppen är tecknad av streck och båglinjer.

Foto: Magnus Martinsson 2017-06-25.

Gothem, Åminne, Gothemsåns mynning. Sammanlagt 30 individ räknades på östra brinken av Gothemsåns utlopp i Östersjön under slutet av juni. Vi har inte ännu kunnat bekräfta bestämningen med genetiska markörer, men populationen är mycket lik den population som finns nära Sjuströmmar i Boge. Bland annat kännetecknas blommorna av att ha en relativt tydligt tredelad läpp och på så sätt skiljer sig de mer nordliga populationerna från den i Viklau där blommorna har en nästan hel läpp med ett mönster av korta streck (Bild 5).

Boge, Bogeviden, Sjuströmmar. Vi räknade till ca 35 exemplar av gotlandsnycklar på lokalen. Orkidéerna växer både i strandängen alldeles söder om Sjuströmmar och vid sidan av väg 147 på lite torrare mark strax intill. Populationen är tydligt påverkad av lokal hybridisering med skogsnycklar, varigenom många individ kommit att få mer eller mindre påtagligt fläckade blad, varierande storlek, samt en viss variation i läppens utformning och teckning. Populationen beskrivs mer utförligt i Hedrén m.fl. (2012).

Boge, Sjöheden, liten agmyr öster om länsväg 147. I en liten agmyr knappt 900 m sydsydost om ovan nämnda lokal räknade vi

till 40 exemplar av gotlandsnycklar, de flesta i kanterna av en liten grusväg som genomkorsar agmyren. Orkidéerna är här ofläckade fast har fortfarande en något treflikad läpp och kan tänkas representera ursprungstypen för den population som växer vid Sjuströmmar och som har påverkats av hybridisering med skogsnycklar. Det finns också gotlandsnycklar i några små agmyrar längs stranden söder om Gylvik, något söder om denna lokal. Vi kontrollerade inte dessa lokaler under sistlidna sommar, men orkidéerna fanns ännu kvar sommaren 2015. Tidigare fanns det även rikligt med gotlandsnycklar tillsammans med hybrider av allsköns slag på den öppna ängsmarken vid Gylviks fiskeläge, men här har alla orkidéer successivt försvunnit till följd av igenväxning. Per Hedvall, Söderala, var den som först visade lokalerna för oss 1994.

Hellvi, dynsvacka innanför Nybroviken. Populationen rapporterades från Sven Birkedal, Åhus, för ca 15 år sedan som möjliga baltnycklar *D. majalis* ssp. *baltica*. Sven hade i sin tur fått reda på lokalen från en annan orkidéintresserad. Då fanns ett tiotal exemplar i området, de flesta på slutningen av en dynsvacka innanför stranden och några enstaka i skogen strax intill. Populationen bestod både av exemplar med ofläckade blad och exemplar med fläckade blad och det var nog de senare som gjorde att de ursprungligen bestämdes till baltnycklar. Vi jämförde några exemplar från lokalen med andra populationer av gotlandsnycklar i vår artikel från 2012 (Hedré m.fl. 2012). Vi fann då att populationen var mer lik gotlandsnycklar än baltnycklar i molekylära markörer. Populationen har fört en tynande tillvaro under senare år och dynsvackan har numera omvandlats till ett kärr med tätare vegetation. Inga orkidéer påträffades vid ett besök 2017.

I ett senare nummer av Rindi planerar vi att återkomma till en diskussion om hur gotlandsnycklar kan tänkas ha uppkommit, hur de bör behandlas taxonomiskt och hur de bör avgränsas från baltnycklar. Vi kommer också att diskutera huruvida den stora population av kraftiga hybridnycklar som växer på Visborgsslätt söder om Visby ska behandlas som baltnycklar eller inte. Gotlandsnycklar ges även en utförlig behandling i Gotlands flora (Johansson m.fl. 2016).

Tack

Vi vill rikta ett varmt tack till markägaren Hans Olov Hägg för att han på ett så engagerat sätt bidragit till att skydda förekomsten av gotlandsnycklar vid Seigstadar i Viklau.

Citerad litteratur

- Fries, E. 1846. Summa vegetabilium scandinavicae. – A. Bonnier.
Hedré, M., Nordström, S., Pedersen, H.Æ. & Ståhlberg, D 2012. Systematics and conservation genetics of *Dactylorhiza majalis* ssp. *elator* (Orchidaceae) on Gotland. – *Nordic Journal of Botany*, 30: 257–272.
Johansson, B.G, Petersson, J., Ingmansson, G. (Eds.) 2016. *Gotlands flora, band II*. – SBF-förlag, Uppsala.
Pettersson, B. 1947. On some hybrid populations of *Orchis incarnata* × *maculata* in Gotland. – *Svensk Bot. Tidskr.* 41: 115–141.

Trubbtåg *Juncus obtusiflorus* i udda miljö i Vamlingbo

JÖRGEN PETERSSON

I samband med rekognosering inför Linnéexkursionen sommaren 2017 hamnade artikelförfattaren i ett våtmarksområde väster om vägen mot Nore i Vamlingbo socken. Namnet på våtmarken är enligt Ortnamnsregistret Smolvätar och den ligger på Prästgårdens mark. Omgivande alvarmarker benämns Smolalvret. Mellan de öppna alvarmarkerna och våtmarken växer ofta tät och svårgenomtränglig frisk till fuktig tallskog. Man kan nå Smolvätar från sydsydväst, där en körväg österifrån, använd vid agtäkt, går norrut mot myren.

Smolvätar ligger i en svacka i kalkberggrunden. Möjligen finns en flödeskontakt mot Lingenvätarna i nordväst. Smolvätar består av en östlig och en västlig del avgränsade genom skogsklädda näs från söder respektive norr, vilka nästan har vuxit ihop och helt skiljt de båda delarna åt. Den sammantagna utbredningen av Smolvätar är

Trubbtåg *Juncus obtusiflorus* i bakgrunden i bård närmast vattnet, Smolvätar.

Foto: Jörgen Petersson

cirka 550 m x 150 m. Centralt i båda delarna finns rätt stora ytor med öppet vatten; uppskattningsvis cirka 60 % i östra delen och cirka 20 % i västra delen. Utanför en smal remsa med källmyrsartade rikkärr närmast skogen vidtar utbredda bestånd av ag *Cladium mariscus*. Mellan agen och de öppna vattenytorna växer sedan rika bestånd av trubbtåg, i en åtminstone för artikelförfattaren helt unik miljö. Jag har aldrig noterat trubbtåg i stillastående och så djupt vatten. Den normala miljön för arten är källmyrar, där trubbtåg kan växa i utbredda bestånd, men sällan så tätt som i Smolvä-tar. Arten står också i källbäckar och diken från källmyrar. I dessa miljöer är vattnet alltid rörligt.

Vid en snabb kontroll av växtmiljöer i tillgänglig litteratur och på nätet tycks ovan beskriven biotop saknas för trubbtåg. Hör gärna av er om ni själva noterat arten i liknande miljöer eller om denna miljö finns beskriven från andra platser.

Gotlands Botaniska Förening utlyser stipendier för studier som rör lavar på Gotland

Stipendierna är inrättade till minne av Lars-Åke Pettersson, som lämnat flera viktiga bidrag till kännedomen av Gotlands lavflora. Stipendiefonden uppgår till 52.000 kr och kan fördelas på ett eller flera stipendier.

Stipendiet kan sökas av dem som avser att genomföra ett studium som rör lavar på kalksten eller kalkjord på Gotland.

Till ansökan bifogas en projektplan som visar projektets inriktning, tidsplan och kostnader. Sista ansökningsdag är 31 MARS 2018.

Ansökan sänds till:

Gotlands Botaniska Förening
Jörgen Petersson
Humlegårdsvägen 18
62146 Visby.

Gotlands Botaniska Förening
samarbetar med Studieförbundet

Exkursionsrapporter 2017

Västergarn söndagen den 9 april

Efter en mild och snöfattig marsmånad och med bra vårväder även i början av april samlades 21 deltagare vid kyrkan i Västergarn beredda att möta vårens primörer i växtvärlden. På kyrkogården blommade bl.a. svalört *Ficaria verna*, tusensköna *Belvis perennis* och murgrönsveronika *Veronica hederifolia* förutom en del från odling spridda lökväxter. En pytteliten glansveronika *Veronica polita* hittades också i gräsmattan liksom vildtulpan *Tulipa sylvestris* och dvärgvårlök *Gagea minima*. De senare sågs mest i form av blad.

Vid norra muren noterades blad och vissna blommor av områdets sällsynthet, gotländsk nunneört *Corydalis gotlandica*, men undertecknad hade några dagar tidigare sett fräscha exemplar just norr om samma mur i mer skuggigt läge. Vi gick därför norrut genom grinden, men till min förvåning var alla borta. En nitisk vaktmästare hade klippt ytan sedan jag rekognoserade. Som tur var fanns ännu fina blommande exemplar av nunneörten vid den närbelägna kastalen. Vi mötte också gotländsk nunneört längs den gamla stadsvallen söder om kyrkan.

Vi förflyttade oss nu mot området vid fågeltornet nordväst om Paviken i Eskelhems socken. Väster om nämnda fågeltorn löper en sandig ås, som västerut avgränsar

Vårexkursion till Västergarn. Foto: Marita Westerlind

svackan med sjön Paviken. Större delen av åsen upptas av en gles tallskog, men i söder vid staketet mot Ammor i Västergarns socken är det mer öppet och solbelyst. Dominerar gör olika gräs och sandstarr *Carex arenaria*. Tidigt uppstickande håriga knoppar av fältsippa *Pulsatilla pratensis* noterades, liksom den pyttelilla nagelörten *Draba verna* med sina små vita blommor. På sandblottor hade de första skatnävorna *Erodium cicutarium* kommit upp liksom dvärgvårlök. Områdets sällsynthet, klubbveronika *Veronica triphyllos*, stod med sina förhållandevis stora och intensivt blå blommor skyddad i sydkanten av en enbuske. Rikare bestånd av denna rödlistade art fanns på de klippta delarna av en ”hemmagjord” golfbana på andra sidan av staketet söderut. Tyvärr var de övriga delarna av den tidigare hästbetade backen nu rätt igenvuxna med högre gräs, varför vi inte kunde hitta fågelarv *Holosteum umbellatum*, som tidigare vuxit här.

Exkursionen avslutades med intagande av medhavd matsäck med dryck i solbelysta sandgropar längre norrut på åsen. Här tackade undertecknad för intresset som visats av deltagarna, trots att antalet arter inte blev så stort denna tidiga vårdag.

Jörgen Petersson

Exkursion till Storms backe den 21 maj 2017

Denna strålande majdag med jublande sånglärkor i luften och galande gökar var 37 medlemmar lockade av att se hur långt våren kommit på Storsudret. Storms backe ligger ju på promenadavstånd från Vamlingbo kyrka så de allra flesta vandrade till dagens utflyktsmål på norra sidan av vägen ner mot Kvarne. ”Backen” består av sand ovanpå en kalkrygg. Här och var går kalkstenen i dagen och vid den här tiden på året hyser platsen många sällsynta växter.

Nagelört *Draba verna* i mängd kantade fårstigen som löper genom området. De var redan i frukt men knölsmörblommorna *Ranunculus bulbosus* var på topp och lyste gult lång väg. Skatnäva *Erodium cicutarium* och mjuknäva *Geranium molle* blommade också, men då i rosa ton liksom de pyttesmå blommorna hos vårvickern *Vicia lathyroides*. Den här våren har varit både sen och torr så en del arter följde inte riktigt den vanliga blomningstiden. Småfingerört *Potentilla verna* blommade men de flesta fältsipporna *Pulsatilla pratensis* var redan i frukt. Sandlusern *Medicago minima* och vittåtel *Aira caryophyllea* som man brukar kunna hitta här såg vi inte ett spår av. Det var nog för tidigt för dem. Två exemplar av sandbrodd *Milium vernale*, områdets mest sällsynta art, letades fram bland några sydvårbroddar *Anthoxanthum odoratum*. Sandbrodd upptäcktes här först 1994 och var då inte känd från Sverige. Nu är den konstaterad från en lokal på Öland också.

Vi kunde förstås njuta av orkidéer här också. Mängder av fina göknycklar *Anacamptis morio*, någon enstaka var vit eller rosa, visade sig, liksom krutbrännare *Neotinia ustulata*. Många Adam och Eva *Dactylorhiza sambucina* däremot hade frostska-

Exkursionsdeltagarna njuter av orkidéprakten vid Storms backe. Foto: Marita Westerlind

dor, men vissa var riktigt fina så alla fick nog sina bilder. De flesta var gula men vi såg några rödlila också. Ytterligare några fina små vårblommande arter visade sig, knölgröe *Poa bulbosa*, fältveronika *Veronica arvensis*, vårveronika *V. verna*, backförgätmigej *Myosotis ramosissima* och lundtrav *Arabis hirsuta*. Vid en kalkhäll hittade vi några enstaka exemplar av östkustarv *Cerastium subtetrandrum* innan vi lämnade området för att gå vidare ut i den ljuvliga försommaren.

Gun Ingmansson

De vilda blommornas dag vid Hau i Fleringe 18 juni

Ett fyrtiotal personer hade mött upp vid Bunge kyrka, varifrån vi förflyttade oss till Hau gård, 5 km åt nordväst. Nordöstra sidan av vägen kantades av rika bestånd av sommarfibbla *Leontodon hispidus*, som nu stod på topp i blomningen. På andra sidan blommade strödda exemplar av tovsippa *Anemone sylvestris* och vit skogslilja *Cephalanthera longifolia*. Vid Hau gård tog vi av mot sydväst på en mindre skogsväg. Efter knappt 700 meter stannade vi vid en stengrind. Här fanns en liten sankmark med blommande ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata*, medelhöga plantor med mörkröda blommor. Vi kunde inte riktigt placera formen som äkta ängsnycklar var. *incarnata* eller blodnycklar var. *cruenta*. Det fanns några enstaka exemplar av typiska äkta ängsnycklar, grova, högvuxna med ljust röda blommor, men det fanns också ett par typiska blodnycklar, högvuxna, med mörkröda blommor och blad som var tydligt fläckade på både över- och undersida. I övrigt noterade vi bland annat grönvit nattviol *Platanthera chlorantha*, alvargräslök *Allium schoenoprasum* var. *alvarense*, slankstarr *Carex*

flacca, blodrot *Potentilla erecta* och solvända *Helianthemum nummularium*.

Norr om stengrinden öppnade sig ett stort, plant område, till större delen kalkhällar med ett tunt jordlager. Gräs och låga buskar växte på linje och visade på så sätt spricksystemen i berggrunden. Längs den stig som vi följde var det ganska torrt och här fanns alla Gotlands ursprungliga *Sedum*-arter: gul, vit, kantig och stor fetknopp (*S. acre*, *album*, *sexangulare* och *rupestre*). Förutom solvända blommade även brudbröd *Filipendula vulgaris*. Under en låg tall blommade två gaffelfiblor *Pilosella dichotoma*. Vi var nog tidigt ute; det fanns ett tiotal plantor till i knopp, förutom ytterligare ett tiotal bladrossetter.

Bo Göran Johansson visar på storvuxen alvargräslök. Foto: Jörgen Petersson

Men var fanns gotlandssolvändan *Fumana procumbens*? Den brukade vara mycket riklig här, men nu såg vi mest dött ris. Nåväl, vi fann levande plantor också, men man anar att vintern varit svår för arten.

När vi fortsatte längs stigen mötte vi sankare mark, där jorden låg bar. Här fanns stenmalört *Artemisia rupestris* och äkta vätfibbla *Pilosella cymosa* var. *gottlandica*. Längre ut mot kanten av det öppna området, i fuktig miljö, växte ängsnycklar, flugblomster *Ophrys insectifera*, johannesnycklar *Orchis militaris* och ormtunga *Ophioglossum vulgatum*. Vi upptäckte också salespsrot *Anacamptis pyramidalis* och stenmalört. Och i ett blött dike stod jätteexemplar av alvargräslök, åtminstone 40 cm höga.

Nu återvände vi mot stengrinden vid skogsvägen, i lagom tid för att de som så önskade skulle hinna ner till eftermiddagens exkursion vid Bendes i Anga.

Bo Göran Johansson

De Vilda Blommornas Dag i Bendes strandänge 18 juni

Efter att några av oss som inte ville missa något även deltagit i förmiddagens exkursion vid Hau så blev det en snabb förflyttning från Fleringe socken på norra delen av ön till Anga socken på mellersta. Nu hade värmen blivit ännu mer påtaglig och 43 deltagare fick njuta av ängsten i 26 grader i skuggan.

Bendes strandänge är ju en pärla för botanister. Området är pastoralt och dessutom mycket artrikt. Brita Svensson kunde berätta att hon under sin forskning på svensk ögontröst *Euphrasia stricta* var. *suecica* i området räknade till 44 arter på en yta av 2

x 2 dm! När vi såg oss omkring kunde vi förstå det.

Salepsrot *Anacamptis pyramidalis* och toppjungfrulin *Polygala comosa* växte redan utanför själva ängt och på vägen in såg vi dvärgviol *Viola pumila* i en fuktmark vid körvägen. På de öppna delarna västerut i ängt fick vi vada bland äkta höskallra *Rhinanthus angustifolius* ssp. *grandiflorus* och korskovall *Melampyrum cristatum*, båda halvparasiter. Skogsnycklar *Dactylorhiza maculata* ssp. *fuchsii*, vanlig brudsporre *Gymnadenia conopsea* ssp. *conopsea*, krutbrännare *Neotinea ustulata*, tvåblad *Neottia ovata*, flugblomster *Ophrys insectifera* och skogsnattviol *Platanthera bifolia* ssp. *latiflora* var i riklig blomning. Enstaka fräscha johannesnycklar *Orchis militaris* kunde vi leta upp men göknycklarna *Anacamptis morio* och de vita skogsliljorna *Cephalanthera longifolia* var överblommade vid det här laget. Skogsknipprot *Epipactis helleborine* däremot var bara i knopp. Ängsmörblomma *Ranunculus polyanthemus* ssp. *×polyanthemoides*, käringtand *Lotus corniculatus*, klasefibbla *Crepis praemorsa*, slätterfibbla *Hypochaeris maculata* och svinrot *Scorzonera humilis* stod för de gula tonerna. Stor kustruta *Thalictrum minus* ssp. *minus*, backklöver *Trifolium montanum*, brudbröd *Filipendula vulgaris*, blodnäva *Geranium sanguineum* och midsommarblomster *G. sylvaticum* och mycket annat kommenterades också. Närmast kusten koncentrerades letandet efter svensk ögontröst, som har en av sina rikare växtplatser här. Och visst hittade vi dem, i mängder i den lågvuxna grässvålen!

Gun Ingmannsson, Jörgen Petersson

De vilda blommornas dag i Bendes strandäng. Foto: Marita Westerlind

Exkursion till Fardume träsk söndagen den 9 juli 2017

Från samlingsplatsen vid Folkets hus i Rute tog vi oss till området söder om Fardume gård. Exkursionsvädret var perfekt, halvklart och varmt och de 50 deltagarna kunde börja med att notera vägkantsfloran som sakta passerades. Vi stannade till vid väddklint *Centaurea scabiosa*, krissla *Inula salicina*, prästkrage *Leucanthemum vulgare*, bitterfibbla *Picris hieracioides*, säfferot *Seseli libanotis*, tulkört *Vincetoxicum hirundinaria*, skogskornell *Cornus sanguinea* och skogslök *Allium scorodoprasum*.

När vi gick in genom grinden västerut hamnade vi på betesmarker som sluttar ner mot Fardume träsk nedanför Fardume gård. Här är det fjällkor som gör jobbet för att vårda landskapet. Praktbrunört *Prunella grandiflora* väckte berättigad uppmärksamhet. Blomman är verkligen anslående. Solvända *Helianthemum nummularium* och stor blålocka *Campanula persicifolia* är välkända för de flesta. Bergmyntan *Clinopodium vulgare* och sötvedeln *Astragalus glycyphyllos*, som bredde ut sina blad och blommor i en cirkel, var kanske inte lika bekanta för alla. Högresta exemplar av långbladig spåtistel *Carlina vulgaris* ssp. *longifolia* och vanlig bockrot *Pimpinella saxifraga* ssp. *saxifraga* tittade vi också på.

Närmare sjöstranden blir det lite fuktigare och mer öppet. Det är mycket ovanligt på Gotland med en betad, artrik strandäng intill ett träsk och av den här storleken. En fin orkidéflora presenterade sig också direkt: kärrknipprot *Epipactis palustris*, vanlig brudsporre *Gymnadenia conopsea* ssp. *conopsea* (många i knopp) och honungsblomster *Herminium monorchis*. Här tittade vi också närmare på de fina gräsen darrgräs *Briza media*, backskafting *Brachypodium pinnatum* och knägräs *Danthonia decumbens*. Vi fick lära oss att den senare arten är Sveriges enda amphikarpa växt, den bär frukt både ovan och under jord! Några ormtungor *Ophioglossum vulgatum* letades fram, liksom överblommade majvivor *Primula farinosa* och tätört *Pinguicula vulgaris*. Blommade gjorde vanlig brunört *Prunella vulgaris*, klöverärt *Lotus maritimus*, kärringtand *L. corniculatus* och getvåpling *Anthyllis vulneraria*. Några mycket ståtliga kärrtistlar *Cirsium palustre* visade upp sig.

Man kunde ännu se spår från lertag – leran användes tydligen av en gasbetongfabrik i Valviken. I vattnet växte ag *Cladium mariscus* och några vattenbläddror *Utricularia vulgaris* visade sina gula blommor. Kransalger *Charophyceae* av okänd art fanns också och vi fick känna på dess minst sagt säregna lukt. Knappag *Schoenus nigricans* och ängsstarr *Carex hostiana* fick vi också se. Här kom nya orkidéer på listan,

Kärrknipprot *Epipactis palustris*.

Foto: Jörgen Petersson

skogsnycklar *Dactylorhiza maculata* ssp. *fuchsii*, tvåblad *Neottia ovata*, grönvit nattviol *Plathantha chlorantha* och några enstaka flugblomster *Ophrys insectifera*. När vi lämnade de fuktigare delarna av strandängen blommade puktörne *Ononis spinosa* ssp. *procurrens*, liksom klockpyrola *Pyrola media*, brudbröd *Filipendula vulgaris* och småborre *Agrimonia eupatoria*. På tillbakavägen fick vi fina bilder på en sexfläckig bastardsvärmare vilande på en stor blomkorg av nicktistel *Carduus nutans*.

Vi tog oss nu till Lergrav där vi fikade i raukområdet med den oslagbara utsikten över vattnet och Skenholmen. Några deltagare tipsade då om en fin lokal lite söderut för röd skogslilja *Cephalanthera rubra* och även hybridskogslilja *C. rubra* × *longifolia*. Det visade sig dock att skogen nyligen avverkats. Tyvärr hade rabbisarna också knipsat av alla utom några enstaka röda skogsliljor som lyckats gömma sig inne i de rishögar som skogshuggarna lämnat. Även om exkursionen nu slutade i moll var starten ordentligt i dur.

Gun Ingmansson, Jörgen Petersson

Linnéexkursion till Lingen i Vamlingbo 16 juli

I samarbete med Naturum anordnas varje år en exkursion i Linnés anda. Cirka 40 personer hade hörsammat kallelsen och mött upp vid Naturum nära kyrkan och Prästgården i Vamlingbo. Meningen var att vi skulle besöka sandiga marker öster om Lingenvätarna, men då undertecknad rekognoserade detta område hade delar av den under senare år kraftigt ökande kaninstammen ätit upp alla intressanta arter i området. Vi styrde nu i stället kosan något längre söderut till mer kalkrika marker cirka 1,5 km

Gotlandssolvända *Fumana procumbens*. Foto: Marita Westerlind

nordnordväst om Noregårdarna.

Vi tog oss över en stenmur väster om grusvägen mot Nore och gick längs en mindre stig söderut. Växtligheten bestod här mest av torrmarksarter såsom solvända *Helianthemum nummularium*, vildlin *Linum catharticum*, praktbrunört *Prunella grandiflora*, backtimjan *Thymus serpyllum*, jordtistel *Cirsium acaule*, och andra ofta lågvuxna arter. Området kan nog beskrivas som en igenväxande alvarmark, som efter betets upphörande invaderats av enbuskar *Juniperus communis* och tall *Pinus sylvestris*.

Vi rörde oss något västerut mot fuktigare områden i en stor svacka. På en kalkgrusås öster om fuktmarkerna växte rika förekomster med hundratals plantor av gotlandssolvända *Fumana procumbens*. De flesta hade redan fällt sina kronblad för dagen men flera blommor var fortfarande helt utslagna och intakta. Gotlandssolvändan växte blandat med "vanlig" solvända, så att vi kunde jämföra de båda arternas karaktärer. Även om blommorna något liknar varandra hos de båda skiljer främst bladen arterna åt. Solvända har rätt breda avlånga blad medan gotlandssolvändans blad är barrlika. Den senare växer också som en nedliggande dvärgbuske i jämförelse med den örtlika solvändans mer upprätta växtsätt. På backarna fanns förutom ovan nämnda torrmarksväxter även backgetvåppling *Anthyllis vulneraria* var. *vulneraria*, färgmåra *Asperula tinctoria* och långbladig spåttistel *Carlina vulgaris* ssp. *longifolia*.

Nedom kalkgrusåsen fanns en mindre våt med ag *Cladium mariscus*. I kanterna växte bland andra tätört *Pinguicula vulgaris*, majviva *Primula farinosa*, äkta ängsnycklar *Dactylorhiza incarnata* var. *incarnata* och kärrknipprot *Epipactis palustris*. Något torrare stod alvargräslök *Allium schoenoprasum* var. *alvarense*, brudsporre *Gymnadenia conopsea* och liten sandlilja *Anthericum ramosum*.

Efter att ha trängt oss igenom några täta bestånd med en och tall öppnade sig markerna åter norrut längs kalkgrusåsen. I väster växte nu tätare tallskog. Just i kanten av tallskogen fanns bestånd av brudsporre, liten sandlilja, buskviol *Viola hirta* och intressant nog även av bergjohannesört *Hypericum montanum*. Denna rödlistade växt har rätt rika förekomster på norra delen av huvudön och är glest spridd även inom det centrala kalkområdet på Lojstahed. På Storsudret är arten däremot sällsynt och är tidigare känd längre mot sydväst främst i Sundre socken, närmast i området runt Muskmyr.

Vi vandrade nu mot nordost ut mot grusvägen, där medhavd matsäck förtärdes vid stenmuren och exkursionen avslutades. Som exkursionsledare fungerade undertecknad.

Jörgen Petersson

Exkursion till Austerviken i När 13 augusti

I behagligt sensommarväder samlades cirka 15 deltagare vid parkeringen för det f.d. havsbadet nordväst om viken vid Närshamn. Målet för dagen var strandängarna väster om Fluntingsbods fiskeläge och söder om västra delen av Austerviken. Strandängarna

här är flacka och översvämmas vid högvatten långt upp mot skogskanten i söder. De betas av ett mindre antal ungnöt.

På brukningsvägen väster om skogsdungen ut mot strandängarna växte stagg *Nardus stricta* och rotfibbla *Hypochaeris radicata*, två arter typiska för sandmark. Stagg är ett sällsynt gräs på Gotland och hittas mest på betade strandängar. Inne på betet norr om talldungen passerade vi först ett område med tuviga gräs innan de plana, tidvis översvämmade strandängarna började. Här fanns mycket rikligt av smal käringtand *Lotus tenuis*, som gärna växte på små kullar, men även på plan mark mellan kullarna. Arten fanns i oräkneligt antal och färgade strandängen i en gul ton över stora ytor. Hur vi kunnat missa dess existens här är en gåta. Den noterades först 2016. I övrigt sågs den mer knubbiga och köttiga strandformen av gatrödtoppa *Odontites vulgaris*, kustarun *Centaurium littorale* var. *littorale*, dvärgarun *Centaurium pulchellum* och uppblåsta fröbollar av smultronklöver *Trifolium fragiferum*. Sumpgentiana *Gentiana uliginosa* hade just börjat blomma i blåviolett.

Längre ut mot Austerviken hittades på låga kullar gott om den svårfunna arten strandnål *Bupleurum tenuissimum*. Här var den ovanligt storvuxen. Med ökande salt-halt i marken fanns också salttåg *Juncus gerardii*, strandkrypa *Lysimachia maritima* och gulkämpar *Plantago maritima*. Närmast viken växte havssälting *Triglochin maritima*, blåsäv *Schoenoplectus tabernaemontani*, havssäv *Bulboschoenus maritimus* och saltnarv *Sagina maritima*. I några skonor, urgröpta svackor med förhöjd salthalt, hittades de salttåliga arterna glasört *Salicornia europaea* och saltört *Suaeda maritima*.

Smal käringtand *Lotus tenuis* i mängd.
Foto: Marita Westerlind

På vägen tillbaka förundrades vi över att det betade skiftat mot sydväst helt saknade smal käringtand. Här fanns ett större antal nöt, vilket kanske var ogynnsamt för arten. Det extensiva betet väster om Fluntingsbod kan då samtidigt vara optimalt för smal käringtand och uppenbarligen även för andra rikligt blommande växter på det skiftet.

Som avslutning på exkursionen tog vi oss ut på Närsholm för att njuta av den medhavda matsäcken och utsikten över Östersjön. Vi passade samtidigt på att tacka vår hedersmedlem Sylve Häglund, som ensam genom påverkan av politiker lyckades stoppa den golfbana som tidigare var på gång att etableras över dessa jungfruliga betesmarker.

Jörgen Petersson

Adventivexkursion till grustagen väster om Slättflishage 2 september

Denna gråmulna dag, den 2:a september med regnet hängande i luften var det då dags för årets adventivexkursion till grustagen väster om Slättflishage i Follingbo. Redan vid uppsamlingsplatsen på en ruderatmark rakt över vägen vid Ica Maxi Arena på P18-området i Visby hittades de första adventiverna, här fanns exempelvis blå bolltistel *Echinops bannaticus*, praktlysing *Lysimachia punctata*, riddarsporre *Consolida regalis*, lejongap *Antirrhinum majus* med mera. Efter en stunds exkurerande packade vi in oss i bilarna för gemensam färd till den för dagen avsedda exkursionslokalen som ligger i anslutning till väg 142 några kilometer söder om Visby.

Vi parkerade i täktbotten och påbörjade exkurerandet i områdets norra del. Här fanns bl.a. sötvedel *Astragalus glycyphyllos*, armeniskt björnbär *Rubus armeniacus* som uppträdde i stora snår, kungsmynta *Origanum vulgare* (både lila- och vitblommig) och spärroxbär *Cotoneaster divaricatus*. Den sistnämnda arten tillsammans med flera andra *Cotoneaster*-arter och liguster *Ligustrum vulgare* uppträder invasivt i flera naturliga miljöer på Gotland, bl.a. alvarmarker, vars problematik nämndes översiktligt.

Efter lite klättrande över några jordhögar i täktens östra del kom vi fram till en plats med en koncentration av flera arter, här växte bl.a. asklönn *Acer negundo*, jättedaggkåpa *Alchemilla mollis*, humle *Humulus lupulus*, parkslide *Reynoutria japonica*, bärapel *Malus baccata*, benved *Euonymus europaeus*, skogsklematis *Clematis vitalba*, lundalm *Ulmus minor* och prakthyperikum *Hypericum calycinum*. Det är oklart var dessa jordhögar har sitt ursprung någonstans med tanke på den blandning av odlade arter som uppträder på platsen. På vägen tillbaka över jordhögarna hittades den ibland odlade och förvildade bohuslinden *Tilia platyphyllos* med hårsamlingar i nervvink-

T.v.: bombarderbagge *Brachinus crepitans*. Foto: Dennis Nyström.

T.h.: Asklönn *Acer negundo*. Foto: Gun Ingmannsson

larna med mera som kunde studerades i lupp. Den vilda bohusslinden är i Sverige känd från Halland och Bohuslän och är upptagen som akut hotad (CR) på den svenska rödlistan 2015.

Vi valde nu att runda ett jordhögskomplex och längs vägen sågs häckoxbär *Cotoneaster lucidus*, rosenviol *Lathyrus latifolius* subsp. *latifolius* (både rosa- och vitbommiga varianter studerades), praktröllika *Achillea filipendulina* och mörkt kungsljus *Verbascum nigrum*. Till flera exkursionsdeltagares glädje kunde vi också klämma och känna på de sammetslena bladen av lammöron *Stachys byzantina*.

Under en sten i kanten av jordhögskomplexet hittades bombarderbagge *Brachinus crepitans*. Arten har fått sitt namn av sin i litteraturen något överdrivna förmåga att vid fara frambringa en liten knall, vilket i verkligheten är en knappt hörbar puff. Genom två körtlar i bakkroppsspetsen avfyras kemikalier, vilka reagerar med varandra under kraftig värmeutveckling och skapar en puff med het ånga. Arten är sällsynt i Sverige och är upptagen som Sårbar (VU) på den svenska rödlistan 2015.

I närområdet upptäcktes för ett par år sedan en art som preliminärt bestämdes till myrtenry *Lonicera nitida*, även om den närstående arten lingonry *Lonicera pileata* inte kunde uteslutas. Den återfanns även under exkursionen och ett belägg togs av Bo Göran Johansson för att kunna fastställa vilket av dessa taxon det rör sig om. En bit därifrån växte på toppen av en jordhög ett stort bestånd av kardvädd *Dipsacus fullonum* och i ett område med nyligen blottlagd jord och lera växte bergkårel *Erysimum strictum* och småsporre *Chaenorhinum minus*. På baksidan, i den södra kanten av dessa jordhögar upptäcktes myrtenry *Euphorbia myrsinites* och kerria *Kerria japonica* för ett par år sedan av Gun Ingmansson, vilka båda kunde återfinnas under exkursionen. Kerrian blommade fortfarande fint. I kanten av ett numera uttorkat dike blommade några plantor av rödmire *Lysimachia arvensis*. Längre söderut fanns mängder med överblommad lökgamander *Teucrium scordium*, endast enstaka blommade fortfarande.

En av områdets stora rariteter är bärhyperikum *Hypericum ×inodorum* som upptäcktes här av undertecknad 2015. Den kunde avnjutas i bästa blom under exkursionen. Här hittades också citronmeliss *Melissa officinalis* och flenört *Scrophularia nodosa*. I västra kanten av grustagen hittades rynkoxbär *Cotoneaster bullatus* med 4-5 stenar i frukterna till skillnad från den närstående arten spetsoxbär *Cotoneaster villosulus* som har 2-3 stenar i frukterna, rosenribs *Ribes sanguineum* och hästkastanj *Aesculus hippocastanum*. På toppen av en jordhög

Bärhyperikum *Hypericum ×inodorum*.
Foto: Jörgen Petersson

fanns ett större bestånd av sträv kardvädd *Dipsacus fullonum* som föredömligt tubades in av Jörgen Petersson och kunde på håll studeras i hans tubkikare. Härmed avslutades årets adventivexkursion officiellt.

Dennis Nyström

Kryptogamexkursion i Hambrar, Ala, lördagen den 30 september 2017

Äntligen ett bra svampår tänkte väl många svampvänner redan i augusti i år – sniglar och svampmygg inte att förglömma! Så förväntningarna var stora inför GBF's exkursion till det nya naturreservatet Hambrar. Vi samlades – 17 personer och en hund – vid Ala kyrka och tog oss vidare per bil till den norra parkeringsplatsen. Reservatet är 48 hektar stort och inrymmer talldominerad barrblandskog med många senvuxna träd. Det har skötts enligt gamla skonsamma metoder och har tidvis betats. I några mindre områden finns sumpskog. Av svamparter har många intressanta rödlistade spindlingar blivit funna här, av lavar och mossor däremot endast fyra signalarter.

Genomgång och bestämning av dagens svampfynd. Foto: Jörgen Petersson

Så gick vi i samlad tropp till ett gammalt sandtag ett stycke mot sydväst med våra matkassar. Strax intill kunde Dennis demonstrera sitt fynd av sienamusseron *Tricholoma joachimii* – ett enstaka exemplar vid basen av en tall. Det var ett välkommet nytillskott till utbredningen av denna art som i Sverige endast växer på Gotland (Bohus Jensen 2012). Sedan spreds deltagarna åt alla håll och återvände senare med sina skördar till sandtaget där svamparna sorterades och kommenterades. Till stor hjälp var en av de yngsta deltagarna – Hugo – som skickligt hämtade fram olika exemplar. Artsammansättningen avspeglade flera olika biotoper: här fanns kalkrika områden med rödlistade och krävande arter som svartgrön spindling *Cortinarius atrovirens*, duvspindling *C. caesiocanescens*, granrotpindling *C. fraudulosus*, barrviolspindling *C. harcynicus*, anisspindling *C. odorifer*, äggspindling *C. meinhardii* och violettfläckig spindling *C. violaceomaculatus*. Men också surmarksarter var påfallande många – som fårticka *Albatrellus ovinus*, honungsspindling *Cortinarius stillatitius*, blek taggsvamp *Hydnum repandum*, gulkremla *Russula claroflava*, lackkremla *R. rhodopus*, storkremla *R. paludosa*. Matsvampkorgarna fylldes av rödgul trumpetssvamp *Craterellus lutescens* och trattkantarell *C. tubaeformis*. Bara en dödligt giftig svamp blev funnen – nämligen den ovan omtalade äggspindlingen. Säsongen tycktes vara på upphällningen för soppar, kremlor och riskor. Dock fanns en del vinriskor *Lactarius sanguifluus* en svamp som är mer välsmakande än den ser ut. Mest speciell var kanske smal svampklubba *Elaphocordyceps ophioglossoides* parasit på marmorerad hjorttryffel *Elaphomyces muricatus*. Mest illa luktade odörsspindlingen *Cortinarius russeoides* och mest fotograferad blev den vackra gelétrattingen *Tremiscus helvelloides*. Till sist avnjöt vi alla den medhavda matsäcken i det fina höstvädret.

Ledare var Elsa Bohus Jensen och Dennis Nyström

Litteratur

Bohus Jensen, E. 2012. Sienamusseron – presentation av en gotländsk svamp med ett eget åtgärdsprogram. – *Rindi* 32: 23–27.

Artlista från rekognosceringsdagen 2017-09-28 och exkursionsdagen 2017-09-30

<i>Agaricus augustus</i>	kungschampinjon	B
<i>Albatrellus ovinus</i>	fårticka	A
<i>Amanita citrina</i>	vitgul flugsvamp	A B
<i>Amanita porphyria</i>	mörkringad flugsvamp	B
<i>Boletus edulis</i>	stensopp (Karl Johan)	A B
<i>Clavariadelphus truncatus</i>	flattoppad klubbssvamp	B NT S
<i>Baeospora myosura</i>	kottetätskivling	A
<i>Echinoderma asperum</i>	spärrfjällskivling	A B
<i>Elaphocordyceps ophioglossoides</i> på	smal svampklubba	A

<i>Elaphomyces muricatus</i>	marmorerad hjorttryffel	A		
<i>Cortinarius atrovirens</i>	svartgrön spindling	A B		
<i>Cortinaius caesiocanescens</i>	duvspindling	A	NT	S
<i>Cortinarius fraudulosus</i>	granrotspsindling	A	VU	
<i>Cortinarius harcynicus</i>	barrviolspsindling	B	NT	
<i>Cortinarius meinhardii</i>	äggspsindling	B		S
<i>Cortinarius odorifer</i>	anisspsindling	A B		S
<i>Cortinarius percomis</i>	kryddspindling	A B		
<i>Cortinarius piceae</i>	barrskogsfagerspsindling	B		
<i>Cortinarius russeoides</i>	odörspindling	A B		
<i>Cortinarius salor</i>	blå slemspindling	A B		S
<i>Cortinarius stillatitius</i>	honungsspsindling	A B		
<i>Cortinarius variegatus</i>	kantspindling	A B		
<i>Cortinarius venetus</i>	olivspindling	A B		
<i>Cortinarius violaceomaculatus</i>	violettfäckig spindling	B	VU	S
<i>Craterellus lutescens</i>	rödgal trumpetsvamp	A B		S
<i>Craterellus tubaeformis</i>	trattkantarell	A B		
<i>Flammula alnicola</i>	gul flamskivling	A B		
<i>Geoglossum cookeianum</i>	plattad jordtunga	A B		S
<i>Hebeloma laterinum</i>	kakaofränskivling	A B		
<i>Helvella nigricans</i>	sotmurkla	B		
<i>Hydnellum concrescens</i>	zontaggsvamp	A		S
<i>Hydnum repandum</i>	blek taggsvamp	B		
<i>Hydnum rufescens</i> s. lat.	rödgal taggsvamp	A B		
<i>Hygrocybe conica</i>	toppvaxskivling	A B		S
<i>Hygrophorus agathosmus</i>	doftvaxskivling	B		
<i>Imleria badia</i>	brunsopp	A B		
<i>Inocybe geophylla</i>	sidentråding	A B		
<i>Lactarius aurantiacus</i>	brandriska	A B		
<i>Lactarius deliciosus</i>	läcker riska	A B		
<i>Lactarius deterrimus</i>	blodriska	A B		
<i>Lactarius sanguifluus</i>	vinriska	A B		
<i>Lactarius scrobiculatus</i>	svavelriska	A B		S
<i>Leucopaxillus gentianeus</i>	bittermusseron	A B		
<i>Lycoperdon perlatum</i>	vårtig röksvamp	A B		
<i>Lycoperdon pyriforme</i>	gyttrad röksvamp	B		
<i>Mycena epipterygia</i>	flåhätta	B		
<i>Mycena rosella</i>	rosenhätta	A B		
<i>Phellodon niger</i>	svart taggsvamp	A B	NT	S
<i>Phellodon tomentosus</i>	trattaggsvamp	A B		
<i>Ramaria eumorpha</i>	granfingersvamp	A		
<i>Ramaria stricta</i>	rak fingersvamp	A B		

<i>Ramariopsis kunzei</i>	snövit fingersvamp	A B	S
<i>Rhodocollybia butyracea</i> f. <i>asema</i>	horngrå nagelskivling	A B	
<i>Russula adusta</i>	svedkremla	B	
<i>Russula caerulea</i>	puckelkremla	A B	
<i>Russulaa claroflava</i>	gulkremla	B	
<i>Russula paludosa</i>	storkremla	A B	
<i>Russula queletii</i>	krusbärskremla	A B	
<i>Russula rhodopus</i>	lackkremla	A	
<i>Russula sanguinea</i>	blodkremla	A B	
<i>Sarcodon imbricatus</i>	fjällig taggsvamp	A B	S
<i>Suillus bovinus</i>	örsopp (kosopp)	A B	
<i>Suillus luteus</i>	smörsopp	A B	
<i>Tapinella atrotomentosa</i>	svartfotad pluggskivling	A B	
<i>Tremiscus helvelloides</i>	geléträtting (rosenträtting)	A B	
<i>Tricholoma joachimii</i>	sienamusseron	A	EN
<i>Tricholoma vaccinum</i>	skäggmusseron	A B	
<i>Xerocomus subtomentosus</i> s.lat	sammetssopp	A B	
 <i>Lycogala epidendrum</i>	 vargmjölk (myxomycet)		
	hade dock orange färg, inte rödgrå		

= 69 arter

A = arter funna vid rekognoscering 28 september

B = arter funna vid exkursionen 30 september

EN (endangered – starkt hotad) VU (vulnerable – sårbar) NT (near threatened – nära hotad) kategorier i ArtDatabanken 2015. Rödlistade arter i Sverige 2015.

S = arter ur Signalarter Skogsstyrelsen 2000.

Program våren och sommaren 2018

Måndag 19 feb **Årsmöte**

Efter de sedvanliga förhandlingarna berättar Peter Ståhl om Gästriklands flora. Efter 25 år av fältarbete och skrivande blev Gästriklands landskapsflora klar ett par månader innan Gotlands flora! Samling kl. 19 i Vita huset, Ekmansgatan 11 i Visby. Fika som vanligt!

Måndag 19 mars **Antonius Münchenbergs herbarium**

Bo Göran Johansson berättar om Gotlands tidigaste herbarium, kanske Sveriges äldsta. Antonius Münchenberg var informator i Vall och i hans herbarium från 1701–1702 presenteras 266 spontana och 85 odlade gotländska växter. Vem var han och vad kan vi lära oss av hans pressade växter? Samling kl. 19 i Vita huset, Ekmansgatan 11 i Visby.

Söndag 29 april **Filehaidar**

Vi vandrar på hällmarken bland enar och tallar. Förhoppningsvis är nipsipporna på topp och vi kan leta efter hybrider med fältsippa och ovanliga färgformer. Alvararv, vårarv, stenkrassing, småfingerört och annat bör också visa sig. Samling: Hejnum kyrka kl. 10. Ledare: Jörgen Petersson och Gun Ingmansson.

Söndag 13 maj **Gannarreviken**

Så här års bör mandelblom och göknycklar blomma på strandängen medan skärfläckor och strandskator hörs från viken. Samling: Fröjel kyrka kl. 10. Ledare: Gun Ingmansson och Caroline Edelstam.

Söndag 10 juni **Lilla orkidéresan**

Föreningens populära orkidéresa blir denna gång exakt en månad tidigare än den senaste. Vart bussen tar oss och vad vi får se blir som vanligt en överraskning! Vi startar från Visby kl. 9 och beräknas vara tillbaka i Visby kl. 16.30, alltså en heldag tillsammans i försommarens orkidérika flora. Resan kostar 300 kr och anmälan görs till Gun Ingmansson (076-832 31 23 eller gun.ingmansson@telia.com) senast 1 maj!

Söndag 17 juni

De vilda blommornas dag

Förmiddag: Stranden vid Gnisvärd bör bjuda på arter som honungsblomster och salepsrot. Samling: Gnisvärds fiskehamn kl. 10. Ledare: Torbjörn Lindell och Jörgen Petersson.

Eftermiddag: Kuse äng. Försommarblomning i ett fint änge. Samling: P-platsen vid änglet kl. 15. Ledare: Gun Ingmansson och Amanda Overmark. Vägbeskrivning: Från Visby kör Högklintsvägen förbi Kneippbyn. Ta vänster efter bron vid Nygårds in på Kusevägen. Kör den ca 1 km till skylten, ”Kuse änge”, mot vänster. Via åkervägen når du änglet norrifrån. Det finns en P-plats utanför tunen.

Söndag 1 juli

Hässleänglet i Fleringe

Vi besöker ett vackert, lite annorlunda änge, med både torra och fuktiga delar. Genom änglet rinner en bäck vidare mot Bästeträsk. I änglet finns bl.a. ängstoppklocka, tidig ängsgentiana, brunstarr och även flera sällsynta lavar. Samling: Fleringe kyrka kl. 10. Ledare: Jörgen Petersson och Dennis Nyström

Söndag 15 juli

Linnévandring

Årets Linnévandring går från Hoburgen ut mot Rivet. Kanske får vi syn på taggkörvel och några av de växter Linné noterade vid sitt besök här för 277 år sedan. Andra arter är kranssalvia, sandsallat, såpört och ulltistel. Hoburgsklippan imponerade stort på Linné: ”det specieusaste som naturen formerat på detta landet”... Om det får vi höra mer av våra guider Jörgen Petersson och Caroline Edelstam. Samling: Naturum Vamlingbo kl. 10.00.

Obs! Efter vandringen är vi på naturum från ca kl. 14.00, dit du kan komma med växter för bestämning eller andra frågor du vill diskutera med oss. Välkommen!

Innehåll

- 43 Gun Ingmansson
Orkidékurs på Gotland 8–11 juni 2017

- 52 Mikael Hedrén och Magnus Martinsson
Åtgärder för att gynna gotlandsnycklar, *Dactylorhiza majalis* ssp. *elator*,
under växtsäsongen 2017

- 60 Jörgen Petersson
Trubbtåg *Juncus obtusiflorus* i udda miljö i Vamlingbo

- 62 Exkursionsrapporter 2017

- 77 Program våren och sommaren 2018

